

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакъян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна

КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevvara Baxtiyorovna

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна

ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК
АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich

XX ASR BOSHLARIDA BUHORO JADIDLARINING IJTIMOYI- SIYOSIY QARASHLARI 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна

ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ
ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmatmatovich

MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING VAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich

GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIIY TAJRIBANI O'RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI
NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Daliev Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi

TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING
TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna

TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING
TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich

GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi

LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA
YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмуродовна

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna

«SIROJUL MUSLIMIN» VA «ARBA'IN» ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING
QIYOSIY ASPEKTDI O'RGANILISHI 209-213

<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTİK VA STILISTİK	214-218
<i>Бердиева, Зулфия Сафаровна</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ	219-223
<i>Адилова Дилором Кадировна</i> ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ	224-230
<i>Хасанова Юлдуз Мухтор қизи</i> ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ	231-236
<i>Олимова Хуршида Вайдиллаевна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИАТЛАРИ	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI	244-247
<i>Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI	248-253
<i>Yakubov Faxriddin</i> SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> TA'LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA'LUMOTLAR	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> OMON MATJON SHE'RIYATIDA ALLITERATSIYA	265-269
<i>Amonova Dilshoda Azamatovna</i> ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RNI	270-276
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> O'YBEK IJODIDA BADIY KONSEPTNING VOQELANISHI	282-285
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)	286-290
<i>Турғунов Муроджон Турсунбоевич</i> “АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	291-298

<i>Султонов Мухсинжон Муқимович</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ	299-309
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> МЕХНАТ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУТСИЯВИЙ АСОСЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ	316-330
<i>Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich</i> ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА АТРОФ-МУҲИТНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШДА РАҚАМЛАСHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR	331-337
<i>Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA PLASTIK CHIQUINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA HORIJ TAJRIBASI	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI	342-349
<i>Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович</i> ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	350-357
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH	358-366
<i>Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли</i> ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ	367-373
<i>Дадабоева Дилфуза Нурматовна</i> ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ	374-378
<i>O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li</i> MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH	379-383
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Xikmatovich</i> OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	389-393

<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon oqli</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	394-398
<i>Закирова Зулхумор Зоиржоновна</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ	399-404
<i>Eshnazarov Murod Karimovich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	405-410
<i>Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich</i> TALABA QIZLARING SUZISH MALAKA VA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjonovna</i> INGLIZ TILI O'QITISH BO'YICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI	427-432
<i>Axmedov Akmal Yusufovich</i> OLIY TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI	436-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> CHET TILINI O'RGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	445-449
<i>Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович</i> ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ	450-456
<i>Абатов Жалғасбай Орынбаевич</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA'LIM MUHITINING TA'LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA'SIRI	464-468
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI	469-476
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i> ХИТОЙ ТА'LIM ТИЗИМИНИНГ О'ЗИГА ХОС ЈИНАТЛАРИ	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AQLIY QOBILİYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	484-489
<i>Есанова Гулчеҳра</i> ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ	490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

<i>Ismailov Ubaydulla Mamat ugli</i> THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)	16-26
<i>Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich</i> QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE.....	27-33
<i>Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna</i> FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE	34-37
<i>Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli</i> PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR	42-46
<i>Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna</i> HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING	47-52
<i>Dalakyan, Janna Seyranovna</i> CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS	53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

<i>Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich</i> WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK	57-62
<i>Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li</i> STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS	63-71
<i>Rakhmatov, Adkham Itolmasovich</i> ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY	81-85
<i>Madaminov, Inomjon Ozodovich</i> THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES	86-93
<i>Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS	94-101

<i>Kuliboyev, Azamat Shonazarovich</i> IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS	102-111
<i>Maraimova, Umida Ismailjanovna</i> CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS	112-120
<i>Askarova Sevvara Bakhtiyorovna</i> THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY	121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Uroкова Aysuluv Jamoliddinovna</i> AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES	126-133
<i>Rizayev, Nodir Sobirovich</i> SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY	134-138
<i>Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna</i> PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT	139-144
<i>Shokirov Takhirjon Nurmamatovich</i> KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART	145-149
<i>Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich</i> THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY	150-154
<i>Ganiyev Sherxon Meytanbayevich</i> FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD	155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Dalievna Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi</i> THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY	165-178
<i>Chorieva Iroda Kurbonboevna</i> CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS	179-183
<i>Sharipov, Abdulaziz Akmalovich</i> STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS	184-188
<i>Urinova Tursunoy Urin kizi</i> PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION	189-193
<i>Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna</i> METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION	194-199
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN”	200-208

<i>Nazarov, Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	209-213
<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC	214-218
<i>Berdieva, Zulfiya Safarovna</i> USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES	219-223
<i>Adilova Dilorom Kadirovna</i> DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A "WOMAN" IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN	224-230
<i>Khasanova Yulduz Mukhtor kizi</i> LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST	231-236
<i>Olimova Khurshida Vaydillaevna</i> STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION	244-247
<i>Normamatov Farrukh Komiljon ugli</i> THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE	248-253
<i>Fakhriddin Yakubov</i> CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN	265-269
<i>Amonova Dilshod Azamatovna</i> THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE	270-276
<i>Tukhtaeva Dildora Zokirovna</i> THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS	282-285
12.00.00 - LAW	
<i>Nodirakhon Abdurakhmanova</i> LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS)	286-290
<i>Turgunov Murodjon</i> EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO"	291-298

<i>Sultonov Muxsinjon Muqimovich</i> THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY	299-309
<i>Xodjiyev Yunus Muxitdinovich</i> SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW	316-330
<i>Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich</i> DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD	331-337
<i>Otamirzaev Oybek</i> LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION	342-349
<i>Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich</i> PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES	350-357
<i>Normurodova Behruza Kholmuminovna</i> DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS	358-366
<i>Nematov Azizbek Golibjon o'g'li</i> THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION	367-373
<i>Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna</i> THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY	374-378
<i>Urazbayev Laziz Shuhrat ogli</i> ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION	379-383
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Khudoyberganov Doniyor</i> THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Khikmatovich</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES	389-393
<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli</i> THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	394-398

<i>Zakirova Zulkhumor Zairjonovna</i> THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING	399-404
<i>Eshnazarov Murad Karimovich</i> IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH	405-410
<i>Menglikulov Khairulla Alikulovich</i> DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjanovna</i> DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich</i> ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN	427-432
<i>Akhmedov Akmal</i> IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION	433-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS	445-449
<i>Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich</i> THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS	450-456
<i>Abatov Jalgasbay Orinbaevich</i> TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	464-468
<i>Makhmudova Zulfiya Khomitovna</i> ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION	469-476
<i>Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi</i> UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION	484-489
<i>Esanova Gulchehra</i> PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	490-497

07.00.00-TARIX FANLARI – HISTORICAL SCIENCES

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)

Ismailov Ubaydulla Mamat ugli

Doctoral student at the Institute of History of the Academy of Sciences of Uzbekistan

E-mail: ubaydulla.ismoilov.94@mail.ru

Abstract. This article is dedicated to an in-depth study of the spiritual and cultural life of the inhabitants of the Ohangaron Valley during ancient and medieval times. Based on archaeological excavations and discovered artifacts, it provides information about the religious beliefs, culture, and social life of the population that lived in the Ohangaron Valley. The lifestyle, religious ceremonies, and ideological views of the inhabitants of this region during the ancient and medieval periods are analyzed.

Keywords: Ohangaron, Iloq, terracotta, shamanism, fire worship, statuette, Qovunchi culture, Farn, clay tableware, pentagram.

OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYOSI (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)

Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li

O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqola Ohangaron vodiysining qadim va o'rta asrlardagi aholisining ma'naviy va madaniy hayotini chuqur o'rganishga bag'ishlangan. Arxeologik qazilmalar va topilgan yodgorliklar asosida Ohangaron vodiysida yashagan aholining diniy e'tiqodlari, madaniyati va ijtimoiy hayoti haqida ma'lumot beriladi. Qadim va o'rta asrlar mobaynida bu hududda istiqomat qilgan aholining turmush tarzi, diniy marosimlari va mafkuraviy qarashlari tahlil qilinadi.

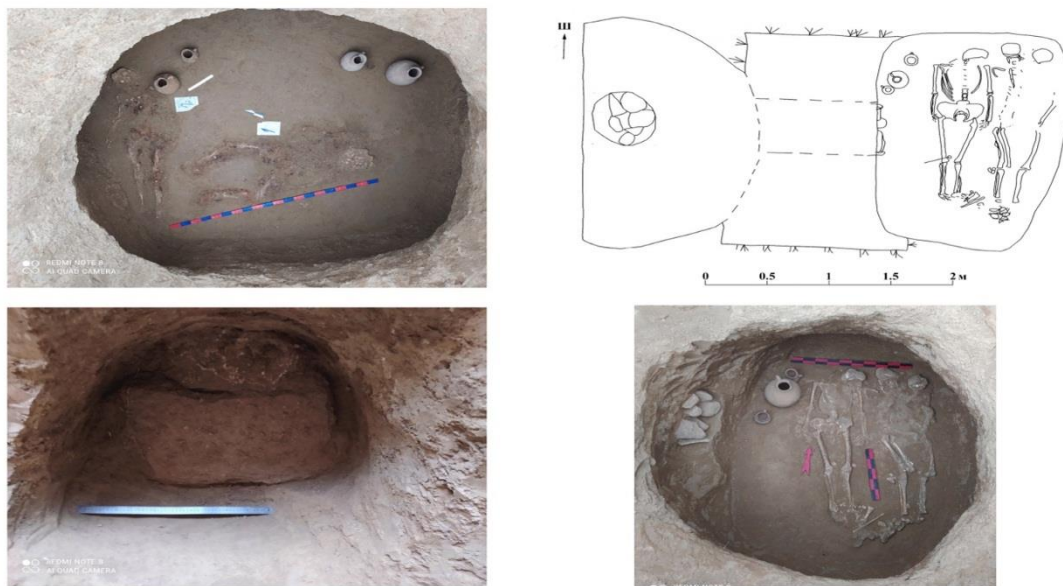
Kalit so'zlar: Ohangaron, Iloq, terrakota, shamanizm, otashparastlik, statuetka, Qovunchi madaniyati, Farn, sopol dasturxon, pentagram.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N01>

Kirish. Ohangaron vodiysi – O'zbekistonning qadimiy va boy tarixga ega mintaqalaridan biri. Bu vodi, asosan, o'zining qadimgi shaharlari, moddiy madaniyat yodgorliklari va turfa xil arxeologik topilmalari bilan mashhur. Qadimgi va o'rta asrlar davrida Ohangaron vodiysi aholisining mafkuraviy dunyosi, ularning diniy, madaniy va ijtimoiy hayoti bilan chambarchas bog'liq edi.

Qadimgi davrda Ohangaron vodiysi aholisi asosan dehqonchilik, chorvachilik va hunarmandchilik bilan shug'ullangan. Bu davr mafkuraviy dunyosida otashparastlik, shamanizm, totemizm, animizm kabi diniy va mifologik tasavvurlar muhim o'rin tutgan. Arxeologik topilmalar orqali aniqlangan qabristonlar, haykallar va boshqa madaniy obyektlar bu davrda aholining diniy mafkuraviy dunyosini aks ettiradi.

Milodiy III – IV asrlarda Suyurlitepa hududida yashagan aholi inson vafot yetgandan so'ng narigi dunyoda hayot davom yetishiga ishonishgan. Shu sababdan ham ular dafn etgan mayitlar qoshida turli xil buyumlar, sopol idishlar qoldirishgan.

1-qabrning ochilgandan keyingi ko'rinishi.

2-qabrning chizmasi va tabiiy ko'rinishi.

1-rasm. Suyurlitepa qabristonida hududida ochilgan qabrlar

Suyurlitepadan boshqa hududlarda ochilgan ushbu davr qabrlarida marhum bilan birga juda ko'plab narsalar qo'shib ko'milganligi aniqlangan. Xususan, taqinchoqlar, pichoqlar, kamon o'qining uchi, qilichlar, oltindan yasalgan buyumlar shular jumlasidandir [4]. B. Isabekov tomonidan Taypan, Turqushin, Do'lanabuloq, Yuqori Chinor, Ertosh-do'lana kabi yodgorliklarda ko'plab qabrlar tadqiq etilgan bo'lib, ularning hammasida mayit yonida buyumlar, eng kamida idishlar qo'yish holatlari kuzatilgan. 2023-yilda Parkent tumani hududida ham shunday qablardan biri ochib o'rganildi [12]. Quyoshga e'tiqod qiluvchi qadimgi aholi dafn marosimlarida kunchiqar tomon e'tiborga olingan. Shu boisdan murdaning boshini ko'p hollarda sharq tomonga joylashtirishgan (boshqa dinlar, xususan, musulmon an'analarida marhumning boshi shimolda, yuzi esa ibodat qilinadigan tomon, ya'ni qiblaga qaragan holda dafn etiladi). Mayitlarning bosh tomonida ular foydalangan buyumlar: kamon o'qlarining uchi, taqqan taqinchoqlari, qabiladoshlari tomonidan sopol idishlarda keltirilgan ovqatlar qo'yilgan. Shu vaqtgacha olib borilgan tadqiqotlardan ma'lum bo'lishicha, tog'li hududlarda joylashgan qabrlarning mayitlari yoniga buyumlar qo'shib ko'mish an'anasi ko'p kuzatiladi [23]. Bunda marhum «o'liklar mamlakati», ya'ni narigi dunyoga borganda yoniga qo'yilgan buyumlardan foydalanadi degan qarashdan kelib chiqib dafn etilgan.

Marhum yoniga qo'yilgan buyumlar, albatta, uning hayoti bilan bog'liq bo'lgan. Agar u jangchi tirikligida jangchi bo'lsa, yonida eng kamida kamon o'qining uchi, qilich, xanjar

kabilarni uchratish mumkin. Agar qabila boshlig'i yoki zodagonlardan bo'lsa, hayotligida to'plagan boyliklaridan qo'shib ko'milgan.

Adabiyotlar tahlili. Suyurlitepa yodgorligining janubida olib borilgan qazishmalarda yarim yerto'lalardan iborat uy-joylar uchratildi. Qazuv vaqtida to'rt dona buqa boshi shaklidagi arxeologik butun buyumlar topildiki, bunday buyumlardan o'z davrida qozon tagligi sifatida foydalanilgan. Ko'plab qadimgi madaniyatlarda, jumladan Markaziy Osiyoda, buqa muqaddas hayvon sifatida e'tirof qilingan va unga kuch, seroblik, qut ramzi sifatida qaralgan. Bu topilma odamlarning bu hayvonlarga sig'inishi yoki ularni muqaddas hisoblashganidan dalolat beradi [15]. V.A. Litvinskiy idishlarda hayvon shaklining ishlanishini Farn (baxt, omad, qut, hosildorlik) mabudiga bo'lgan e'tiqod bilan bog'laydi [13]. Qovunchi II* bosqichining oxirida buqa bosh shaklidagi tagliklar, shuningdek, to'ng'iz [20], ot [10], baqaning terrakota haykalchalari, qo'y [24], bo'ri [21] paydo bo'lgan, bu hayvonlarga hurmat belgisidir [22]. Agar Ohangaron vodiysi shaharlarida ayol figurasi hosildorlik ramzi bo'lsa, qo'y ilohiy qut ramzi bo'lgan bo'lsa, vepr Avesta kultidagi eng qudratli xudolardan birining - g'alaba xudosi Veretragnaning ramzi edi. Avesta gimnlaridan biriga ko'ra, Veretragna, Quyosh xudosi Mitrani hamrohlik qilib, insonlarga shon-shuhrat keltiradi, kuch beradi, davolaydi va yovuz ruhlarni quvadi. U turli (**oltin shoxli buqa, qulog'i va jilovi oltin oq ot, tuya, burgut, yovvoyi qo'y**) qiyofalarda paydo bo'ladi va **to'ng'iz** ulardan faqat biridir.

Topilmalar orasida qurbaqa shaklidagi tagi tekis terrakota haykalcha ham topilgan bo'lib, uning ham izohini mafkuraviy hayot bilan bog'lash mumkin. Qadimdan suv manbalariga bag'ishlab o'tkazib kelingan marosimlarda hayvonlardan unumli foydalanilgan. Hayvonlar tabiat kuchlari va inson o'rtasidagi vositachi sifatida tasavvur qilingan. Ayniqsa, suv chaqirish marosimida o'zbeklarda azaldan qurbaqa va toshbaqadan foydalanib kelingan. Ular namgarchilik ramzi sifatida ulug'langan hamda ushbu xususiyati tufayli yomg'ir chaqirish marosimida qo'llanilgan [1]. O'zbek xalqi dunyoqashida qurbaqa namgarchilik ramzi bo'lib kelgan [7]. Xalqimiz ushbu jonivorni "*tabib*" deb ham atagan. Chunki, an'anaviy chorvachilikda undan qoramolni turli kasalliklardan davolashda foydalanib kelingan [1].

O'zbekiston hududidagi eng qadimiy baqa statuetkasi Sopollitepa yodgorligidan topilgan. U mergeliy toshidan ishlangan [3]. Baqa topinchi bilan bog'liq moddiy manbalar arxeologik tadqiqotlar jarayonida Ustrushona hududida Kurkad daxmalaridan [14] va Yerqo'rg'on ibodatxonasidan ham topilgan [18].

* Qovunchi madaniyati – Sirdarёning ўрта хавзаларида (Тошкент воҳаси ва Жанубий Қозоғистон) милoddan аввалги II-аср – милodий VI-асрга оид археологик маданият. Ўрганилган жой дастлаб Қовунчитепа харобаси бўлгани учун шундай ном олган. Уни илк бор археолог Г.В. Григорьев 1934-1937 йилларда Тошкент вилояти Янгийўл шаҳри худудида жойлашган Қовунчитепада археологик изланишлар олиб бориб, унинг халки қадимги Тошкентнинг чорвадор ва ўтроқ аҳолиси қоришувидан ҳосил бўлган маданият, деган хулосага келган. Г.В. Григорьев хулосалари кенг кўламда олиб борилган археологик тадқиқотлар асосида тасдиқланган. Милodий эрнинг II-III асрларидан бошлаб Қовунчи маданияти шимолий Фарғона ва унинг ички туманларигача, Қадимги Хоразм ва Зарафшон водийсига, IV-V асрларда Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларигача кириб боради. Бу тарихий манзара илк ўрта асрлар даври археологик комплексларида яхши кузатилади.

2-rasm. Buqa boshi shaklidagi qozon tagliklari

Ohangaron vodiysi qadimgi davr aholisining ma'naviy hayotida baqa bir tomondan hosildorlik ximoyachisi va xomiysi, ikkinchi tomondan faqatgina o'simlik, hosilining ximoyachisi emas, balki insonning o'zini va naslining himoyachisi sifatida ham qabul qilingan bo'lishi mumkin.

Yarim yerto'lalarda topilgan buyumlar ichida ikki tomonga qaragan ikki qo'y shaklidagi, otning boshi shaklidagi hamda hayvon shoxi shaklidagi qopqoq tutqichlari ham uchratildi. Bundan tashqari qazishma jarayonida buqaning haqiqiy shoxi ham topildi. Bularni ham III – IV asrlardagi hayvonlarga hurmat belgisi deb tushunish mumkin. Qolaversa, idishlarda jonivorlar tasvirining ko'p uchrashi o'sha davr aholisining asosiy mashg'uloti – chorvachilik bo'lganligi haqidagi xulosalarni ilgari surishimizga asos bo'ladi.

3-rasm. Baqa shaklidagi statuetka

4-rasm. Hayvonlar shakli ishlangan qopqoqlar

VIII asrda Toshkent vohasi hududlariga islom dini kirib kela boshlagandan keyin qadimgi aholining hayvonlarga bo'lgan mafkuraviy qarashlari, ehtiromining elementlari u yoki bu shaklda saqlanib qoldi. Bundan shaharning shimoliy qismlarida olib borilgan arxeologik qazishmalarda topilgan moddiy ashyolar guvohlik beradi. Xususan, 2022-yilgi qazishmalarda bu hududdan ilon boshi shaklidagi qizlar bilakuzugi topildi. Ilonlar tabiat bilan chuqur aloqador mavjudotlar sifatida ko'riladi. Ular yer osti va yer yuzasi o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydilar, shuning uchun ilon boshi shaklidagi bilaguzuklar tabiat kuchlari bilan aloqani ramziy ifodalashi mumkin. Bronza davriga oid Sopollitepa yodgorligidan ham ilonboshli bilaguzuklar topilgan [6]. Ilon ayrim adabiyotlarda hosildorlik e'tiqodi, naslning davomiyligi va avlodni saqlab qolish haqidagi tushunchalar bilan bog'lanadi [25].

Topilmalardan biri metal moychiroqning oyoq qismi bo'lib, u ot tuyog'i shaklida yasalgan. Ya'ni shamchiroqni ko'tarib turuvchi qismlar ot tuyog'i shaklida ishlangan.

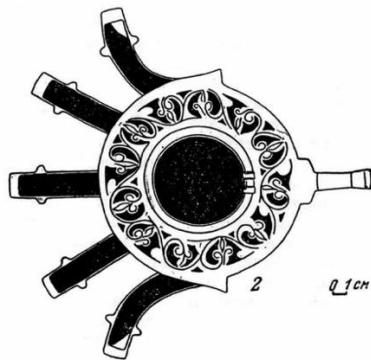
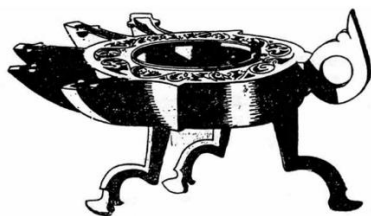

5-rasm. Ilon boshli bilaguzuk

Suyurlitepadan topilgan chiroq oyog'i

Chiroq. X - XI asrlar. Tarozi shahri. Qozog'iston.

6-rasm. Ot tuyog'i shaklidagi chiroqdon oyog'i

2022-yili qazishmalar natijasida ochilgan binoning markaziy xonasidan to'g'ri to'rtburchak shakldagi o'ra ochildi. Uning ichidagi topilmalar ichida bir tosh bo'lagi diqqatga sazovardir. Uning bir tomoniga xoch belgisi, ikkinchi tomoniga esa, 6 qirrali yulduzcha tasviri o'yib tushurilgan.

Hozirda Xoch xristianlik dinining asosiy ramzi hisoblanadi. Lekin bu belgining kelib chiqish tarixi, xristianlik dinidan ancha oldinga borib taqaladi.

Shu bilan birgalikda xoch tasvirini ilk o'rta asr Choch tangalarida ham ko'p uchratish mumkin [8]. Turkiy xalqlarda ham bu belgi qabul qilingan bo'lib, u taqdir chambaragini anglatadi. Bunday belgili tangalar Turkiston o'lkasining juda ko'plab hududlarida uchratilgan [2].

7-*rasm. Xoch tasviri mavjud Choch tangasi va Suyurlitepadan topilgan xoch tasviri o'yilgan tosh*

Muhokama. Markaziy xonaning chekka qismidan kul qatlami orasidan suyakdan qilingan taroq va uning sharq tomondagi paxsa devor yonidan sopol dasturxonning sinib ketgan yarim qismi uchratildi. Dasturxonning qolgan qismi markaziy xonaning shimol qismidagi devor yonidan topildi. Dasturxonning diametri 40 sm.ni tashkil qiladi. Qo'lda yasalgan, 3 ta oyog'i bor. Bunday sopol buyumlar asosan o'rta asr madaniy qatlamlarida aniqlangan [15]. Tadqiqotlarga qaraydigan bo'lsak, dasturxonlar Farg'ona, Yettisuv va Toshkent hududlarida joylashgan VII–XII asrlarga oid yodgorliklarda ko'p topilgan [9]. Dasturxonlarning kelib chiqishi Markaziy Osiyo hududlariga borib taqaladi. Arxeologlardan L.Sokolovskaya, G.Bogomolov, O.Papaxristular sopol xontaxtalar xususida yozishgan [17]. Suyurlitepadan topilgan sopol dasturxonning o'ziga xos tomoni shundaki, u qo'lda yasalib, orqa tomoniga hunarmand tomonidan besh qirrali yulduzcha tasviri tushirilgan. Besh qirrali yulduzcha fanda pentogramma yoki pentakl, deyiladi. Islom dini bunga o'xshash belgilar va ramzlardan holi din hisoblanadi. Chunki, Islom dinida xudoning ekvivalenti sifatida sig'inish mumkin bo'lgan ramzlardan foydalanish taqiqlanadi.

8-rasm. Sopol dasturxon

Ayrimlar besh qirrali yulduzni musulmonchilik anʼanalari, yaʼni Islomning 5 arkoni bilan bogʻlashadi: imon, namoz, zakot, roʻza, haj. Lekin musulmonchilik anʼanalarida 5 qirrali yulduzcha yarim oy belgisi bilan doim yonma-yon keladi. Unda 5 qirrali yulduzchanning yakka holda kelishi nima bilan bogʻliq boʻlishi mumkin?

Ayrim adabiyotlarga koʻra pentagramning nuqtalari yer, olov, suv, havo va ruhni anglatadi va koʻp hollarda himoya belgisi sifatida foydalanilgan.

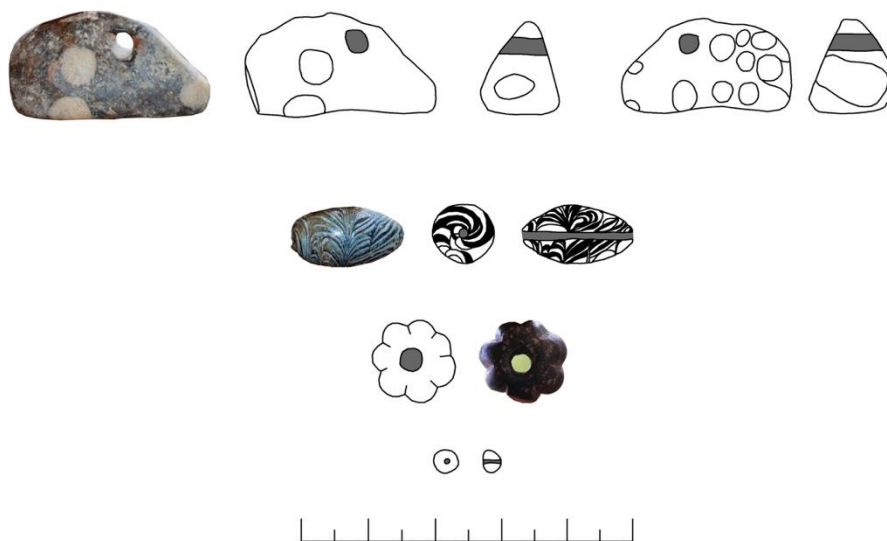
Oʻrta asrlardagi Sulaymon matnlarida “Sulaymon muhri” nomi ostida pentagrammaga katta ahamiyat berilgan. Isroillik tarixchi olim Gershom Skolem shunday deb yozadi: “Arab sahrosida “Sulaymon muhri” dan keng foydalanilgan. Gektagram va pentagram bir-birining oʻrnida qoʻllanilishi oddiy holat hisoblangan”. “Sulaymon matnlari” ning lotincha shakllarida “pentakulum” soʻzi Sulaymon muhri bilan bogʻliq boʻlgan barcha dumaloq belgilarga ishora qilish uchun ishlatilgan, garchi ularning aksariyatida pentagram boʻlmasa ham “Sulaymon kaliti” deb nomlangan yahudiylar manbasida ham oʻnlab 5 qirrali yulduzchalar, pentakllar tasvirlangan.

Pentagram odatda inson shakli bilan bogʻliq. Biroq, baʼzida bu Isoyi Masihning beshta yarasi bilan bogʻliq: uning teshilgan qoʻllari va oyoqlari, shuningdek, askarning nayzasi bilan

uning biqinidagi teshilish. Bu tushuncha XVI asrda Valeriano Balzani tomonidan yaratilgan “Ieroglif” asarida o‘z aksini topgan.

Yahudiy jamoalari 5 qirrali yulduzni Muso payg‘ambarga tushirilgan 5 kitobdan iborat Injilning birinchi 5 ta kitobi bilan bog‘lashadi. Fikrimizcha, ushbu shahar savdo yo‘li ustida joylashganligi tufayli unga turli din va madaniyat vakillari ko‘chib kelib hayot kechirgan bo‘lishi mumkin.

Natija. 2023-yilgi qazishmalar davomida qazishma maydoni g‘arbga tomon kengaytirildi. Binoga g‘arbdan kelib tutashgan yo‘lakning g‘arbidan yana bir xona ochildi. Xonaning janubiy devoriga yaqin joyda, pol ustida baliq shakliga o‘xshash qilib yasalgan tumor topildi. Uning ranggi jigarrang, qora, qizg‘ish ranglar qorishmasidan iborat. Toshning yuzasida dumaloq-dumaloq shaklidagi oq dog‘lar mavjud. Ushbu oq dog‘larni baliqning tangalariga o‘xshatish mumkin. Tumorning uzunligi 5 sm., tagining eni 2,4-1,5 sm. bo‘lib, yuqoriga qarab torayib boradi. Ushbu tosh tumorning jonivor shakliga o‘xshatib ishlanishi, ushbu shaharliklarning qadimiy ajdodlari e‘tiqodining qisman davomini kuzatishimizga imkon beradi. Garchi ushbu davrda islom dini o‘z cho‘qqisiga erishgan bo‘lsada ushbu hudud aholisi eski an‘analarini unchalik unutib yuborishmaganini ko‘rsatmoqda.

9-rasm. Baliq boshi shakliga o‘xshash taqinchoq va munchoqlar

Xulosa. Shunday qilib, O‘rta asrlarda Islom dinining tarqalishi bilan Ohangaron vodiysining mafkuraviy dunyosida katta o‘zgarishlar yuz berdi. Islom dini ilm-fan, madaniyat va san‘atning rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Jumladan, milodiy III-IV asrlarda bu hududda yashagan aholi inson vafot etgandan so‘ng narigi dunyoda hayot davom etishiga ishonishgan va dafn marosimlarida marhum bilan birga turli xil buyumlar qo‘shib ko‘mishgan. Bu an‘analar turli hayvon shakllaridagi artefaktlar, jumladan buqa boshi shaklidagi arxeologik topilmalar orqali ham ko‘rsatilgan. Bu topilmalar aholining diniy e‘tiqodlari, dunyoqarashi va madaniyatining boy va xilma-xilligini aks ettiradi.

Islom dinining kirib kelishi bilan qadimgi aholining hayvonlarga bo'lgan mafkuraviy qarashlari, ehtiromining elementlari u yoki bu shaklda saqlanib qolgan. Xususan, ilon boshi shaklidagi qizlar bilakuzugi kabi topilmalar qadimgi e'tiqod va an'analarning davom etayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, turli xil diniy va mifologik ramzlar, jumladan besh qirrali yulduz va baliq shaklidagi tumorlar kabi topilmalar, aholining mafkuraviy dunyosi va e'tiqodlarining murakkabligini va ko'p qirraliligini namoyish etadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. А. Азизов. Ўзбек маданиятида ҳайвонот олами билан боғлиқ тасаввурлар (Фарғона водийси мисолида). Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. Тошкент, 2023
2. А.А. Михеева. Христианство на территории Средней Азии по археологическим источникам (IVв. – нач. XIII в.). Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Том I, II, III. Санкт-Петербург, 2023. 846 с.
3. А.Аскарлов. Древнеземледельческая культура эпохи бронзы юга Узбекистана. – Ташкент. 1977. – С. 84.
4. Агзамходжаев Т. Раскопки погребальных курганов близ станции Вревской // ИМКУ. – Ташкент, 1961. – Вып. 2. – С 223-235.
5. Альбаум Л.И. Некоторые культовые предметы в Музее истории Узбекской ССР // Времен связующая нить. Ташкент, 1992. – С. 67-82;
6. Аскарлов А. Сапаллитепа. Ташкент, 1973. – С. 97.
7. Аширов А.А. Ўзбек маданиятида сув. – Тошкент: Akademnashr, 2020. 76-бет.
8. Бабаяров Г. Заметки по истории нумизматики раннесредневекового Чача (III – VIII вв.) // Проблемы древней и средневековой истории Чача. / Под. ред. Ш. Камолиддин. Berlin: LAP Lambert Academic Publishing, 2013. С. 9-63.
9. Байпаков К.М., Ерзакович Л.Б. Керамика средневекового Отрара. Алматы, 1990. 212 с.;
10. Беленицкий А.М. Конь в культах и идеологических представлениях народов Средней Азии и Евразийской степей в древности и раннем средневековье // КСИА. – М.: Наука, 1978. – № 154. – С. 32.
11. Воронец М.Э. Каменное изображение змей из кишлака Сох Ферганской области // КСИИМК. Вып. 61. – Москва, 1961;
12. Д.Р. Нормуродов, Б.И. Исабеков. Кумушкондан янги топилган қадимий қабр-қўрғон тўғрисида мулоҳазалар. Elektron jurnal 2023-yil oktyabr oyi soni №10 (48). 167 – 172-betlar.
13. Литвинский Б.А. Канюйского-сарматский фарн.- Душанбе, 1968. - С. 46-58,75-111.
14. Мирбабаев А.М. Дахмаки Курката: раскопки и исследования. Материальная и духовная культура Уструшаны//Древняя Уструшана: города, их локализация и хронология. – Душанбе. 2005. – С. 395.
15. Нормуродов Д. Тошкент воҳасининг қадимги ва ўрта асрлар даври моддий маданияти тарихи (милоддан аввалги XIII–милодий XIII аср бошлари): Тарих фани бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. Тошкент, 2019. 81-бет.
16. Сагалаев А.М., Октябрьская И.В. Традиционное мировоззрение тюрков Южной Сибири. Новосибирск: Наука, сиб. отд, 1990. 209 с.
17. Соколовская Л.Ф. Неглазуванная керамика средневекового Самарканда, как фактор экономики городского ремесла (по материалам городища Афрасияб кон.VII нач.XIII вв): Дисс. канд. ист. наук. Ташкент, 1995. 112 б.
18. Сулейманов Р.Х. Нефедов Н. Раскопки святилища храма городища Еркургана. //ИМКУ. Вып.15. – Ташкент. – С.54-56.

19. Толстой Н.И. Перевоорачивание предметов в славянском погребальном обряде // Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Погребальный обряд. Москва, 1990. С. 119-128;
20. Ю.Ф. Буряков. Канка и Шахрухия. Древние города Чача и Илака на Великом Шелковом пути. Ответственный редактор: Д.А. Алимова - Ташкент, 2011. Литвинский Б.А. Кангюйско-сарматский фарн. – Душанбе, 1968. – С. 92.
21. D. Normurodov, U. Ismoilov. On new discoveries of Kaunchi culture found in Yangiyul district.// International Scientific. Jurnal Theoretikal & Applied Science. Volume. 92. Philadelphia, USA. 2020. Pr. 140-143.
22. D. Normurodov. Toshkent vohasining qadimgi va o'rta asrlar davri moddiy madaniyati tarixi. 2023. 468 bet.
23. Furqat Toshboyev. Ustrushona chorvadorlarining antik davrdagi madaniyati/«TAFAKKUR QANOTI» nashriyoti, 2014. 69-bet.
24. U.Ismoilov. Yuqori Ohangaron qadimgi davr aholisining ma'naviy hayoti (Ertosh-do'lana yodgorligi misolida). Muzeyshunoslik XXI asrda: tadqiqotlar, an'analar va innovatsiyalar" xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to'plami. 3-kitob. 2023.
25. Г.Ч. Каттаева. Сополли маданиятининг заргарлик буюмлари. Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Термиз 2021, 151 бет.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).